

بررسی سندشناختی تغییرات شکلی و محتوایی اعتبارنامه‌های مجلس شورای ملی

حسن حضرتی^۱

مینا آونج^۲

چکیده

اعتبارنامه سندی است که به موجب آن پیروزی نامزدی در انتخابات به رسمیت شناخته می‌شود و به مرکز اعلان می‌گردد. نمایندگان مجلس اول شورای ملی، فاقد اعتبارنامه بودند. نخستین اعتبارنامه در مجلس دوم شورا برای نمایندگان صادر شد. اعتبارنامه‌ها دوره‌به‌دوره تغییرات شکلی و محتوایی فراوانی به خود دیدند. در دوره‌های نخست مجلس شورای ملی این اعتبارنامه‌ها از حیث شکل و محتوا از قاعده و قانون خاصی پیروی نمی‌کردند. با مرور زمان و نزدیک شدن به دوره‌های پایانی مجلس شورای ملی، نظم و پیوستگی خاصی در آن‌ها دیده می‌شود. اما به‌طور کلی در همه اعتبارنامه‌ها هیئت نظارت بر انتخابات به همراه مرجعی دولتی به معرفی نماینده مربوط به حوزه خود پرداخته‌اند و انتخابات را موافق با قوانین و مقررات انتخابات اعلام نمودند. در پژوهش حاضر با رویکردی توصیفی و با تکیه بر اسناد موجود که همان اعتبارنامه‌ها هستند، به بررسی تحولات و تغییرات شکلی و محتوایی اعتبارنامه‌های بیست‌وچهار دوره مجلس شورای ملی پرداخته می‌شود و مندرجات و محتوای آن‌ها با یکدیگر مقایسه می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: اعتبارنامه، مجلس شورای ملی، تغییرات، شکل، محتوا، بررسی

سندشناختی

۱. e-mail:Shazrati@ut.ac.ir

۱. استادیار گروه تاریخ دانشگاه تهران

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ انقلاب اسلامی، پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

e-mail:mina.avanj68@gmail.com

کلیاتی درباره اعتبارنامه‌ها

نوشتار حاضر به دنبال بررسی شکلی و محتوایی اعتبارنامه‌های ادوار مختلف مجلس شورای ملی است. با این قصد که تغییرات و تحولاتی که این اعتبارنامه‌ها در دوره‌های مختلف به خود دیده‌اند، تشریح کند. تاکنون پژوهش خاصی درباره موضوع مورد نظر انجام نشده است؛ به جز مقاله‌ای با عنوان «گزیده‌ای از اعتبارنامه‌های نمایندگان مجلس اول تا سوم» به قلم ندا شهماری که در فصلنامه پیام بهارستان به چاپ رسیده است.^۱ وی در این مقاله ابتدا به نحوه بررسی اعتبارنامه‌ها و مرجعی که به آن‌ها رسیدگی می‌کند پرداخته، سپس وظایف شورای نظارت بر انتخابات را برشمرده است. حجم زیادی از مقاله موردنظر را ارائه نمونه‌های اعتبارنامه‌های دوره‌های نخستین مجلس پوشش داده و بحث جامع و فراگیری درباره اعتبارنامه‌ها ارائه نشده است.

اعتبارنامه‌های دوره‌های نخستین مجلس شورای ملی (دوره دوم و سوم) از نظر ویژگی‌های ظاهری و محتوا چهره‌ای متفاوت با دیگر اعتبارنامه‌ها دارند. این اعتبارنامه‌ها نه تنها از نظر شکل و قالب بلکه در محتویات و مندرجات نیز از نظم و قانون خاص پیروی نمی‌کنند. این آشفتگی از حوزه‌ای به حوزه دیگر نیز به چشم می‌خورد. از دوره چهارم مجلس شورای ملی اعتبارنامه‌ها سبک و سیاقی یکسان می‌یابند. به این صورت که در قالبی خاص در مطبعه‌های گوناگون در سطح کشور حروف چین می‌شوند. در دوره‌های پایانی مجلس شورای ملی، اعتبارنامه‌ها بار دیگر به صورت دست‌نویس ثبت شده‌اند. به‌طور کلی هر اعتبارنامه دربرگیرنده مشخصات فردی نماینده، میزان رأی دریافتی، کل آرای موجود و تاریخ انتخابات است. در بخش پایین اعتبارنامه‌ها، انجمن نظارت هر حوزه انتخاباتی تصدیق می‌کند که انتخاب نماینده مربوطه، مطابق قوانین و مقررات انتخابات است. درنهایت با مهر و امضای اعضای انجمن نظارت و مراجع تأییدکننده، (حاکم، فرماندار یا بخشدار) اعتبارنامه وجه قانونی به‌خود می‌گیرد. البته این اعتبارنامه‌ها تنها مربوط به دوره دوم و سوم مجلس شورای ملی می‌شود و اعتبارنامه‌ای از مجلس اول برجای نمانده است. در پژوهش حاضر روند تغییراتی که در عنوان، مندرجات، متن، محتوا و مهرهای اعتبارنامه‌ها رخ داده است، بررسی می‌شود. اعتبارنامه‌ها منبع اصلی مورد استفاده در این پژوهش‌اند که با مراجعه مستقیم به آن‌ها، به پرسش‌های مختلف در این زمینه پاسخ‌هایی داده شده است.

شرح سند

سند یا مدرک (document)، «شاهد مکتوبی بر یک واقعیت است که ماهیت حقوقی دارد و طبق اشکال از پیش تعیین شده‌ای که ضامن اعتبار و اطمینان به سند هستند، تهیه شده است» (لوچیانا، ۱۳۸۸: ۸۳). براساس تعریف انتخاب شده به‌طور کلی اسناد را می‌توان به چهار دسته تقسیم کرد:

۱. اوراق و اسنادی که دربارهٔ امور روزمرهٔ زندگی و تحکیم روابط میان مردم و اجتماع به وجود آمده‌اند و حاکی از روابط مالی و حقوقی مردم با یکدیگرند؛
۲. اخوانیات: نامه‌های دوستانه و مکاتبات خانوادگی هستند؛
۳. مکاتبات پادشاهان و شاهزادگان که در قدیم به آن سلطانیات گفته می‌شد؛
۴. اسنادی که مربوط به امور دولتی است و در دستگاه‌های اداری تهیه می‌شدند (قائم‌مقامی، ۱۳۵۰: ۴۲-۴۵).

اعتبارنامه‌ها اسنادی هستند که در دستهٔ چهارم قرار می‌گیرند. یک سند تاریخی از دو جزء متن و اضافات تشکیل شده است. متن سند شامل شرح موضوعی است که سند دربارهٔ آن نوشته شده است. متن اسناد معمولاً از سه رکن اصلی مقدمه، شرح موضوع و خاتمه تشکیل شده است، اما گاهی ممکن است که سندی بدون مقدمه، یا بدون خاتمه و یا بدون هر دو این‌ها باشد. اضافات یک سند نیز شامل مهر و امضا است که توسط هیئت‌های تأییدکننده به سند اضافه می‌شدند (قائم‌مقامی، ۱۳۵۰: ۱۵۳-۱۵۴). این ویژگی‌ها در بارهٔ اعتبارنامه‌ها صدق می‌کند.

عنوان

در بعضی از اعتبارنامه‌های نخستین (مانند اعتبارنامه‌های مجلس دوم شورای ملی) لفظ «اعتبارنامه» در سربرگ دیده نمی‌شود. گاه اعتبارنامه با عنوان انجمن ولایتی حوزهٔ مربوطه آغاز می‌شود و گاه بدون هیچ عنوانی به متن اعتبارنامه وارد شده است. در مواردی از اعتبارنامه‌های مجلس سوم شورای ملی، لفظ اعتبارنامه گاهی در عنوان آورده شده است. برای نمونه در اعتبارنامه میر محمدصادق طباطبایی در مجلس سوم شورای ملی به سال ۱۳۳۲ قمری، عنوان «اعتبارنامهٔ نمایندهٔ مقیم طهران و توابع» درج شده است. البته برخی از اعتبارنامه‌های این دوره فاقد عنوان‌اند؛ ولی در متن همین اعتبارنامه‌های بی‌عنوان هم به‌روشنی اشاره می‌شود که این برگه اعتبارنامه برای نامزد

انتخابات صادر شده است. توجه به این نکته نشان‌دهنده این مطلب است که در این دوره این اوراق با عنوان «اعتبارنامه‌ها» شناخته می‌شدند. برای نمونه، اعتبارنامه «سپهدار اعظم» از حوزه انتخابیه زنجان و توابع (خمسه)، که در رجب ۱۳۳۳ ثبت شده است، دارای عنوان اعتبارنامه نیست؛ اما در متن آن اشاره شده است که: «اعتبارنامه حضرت مستطاب اشرف آقای سپهدار اعظم دامت شوکت که مرقوم داشته‌اند در کمال صحت و اتقان و موافق نظام‌نامه انتخابات است». از مجلس چهارم شورای ملی تا مجلس یازدهم شورای ملی، عنوان اعتبارنامه رسمیت دارد و از مجلس دوازدهم عنوان «استوارنامه» جایگزین «اعتبارنامه» می‌گردد. این روند تا مجلس چهاردهم نیز ادامه یافته است، تا اینکه در انتخابات مجلس پانزدهم (۱۳۲۵ش) عنوان «اعتبارنامه» بار دیگر به صورت رسمی درج می‌شود و تا پایان مجلس بیست و چهارم بر همین روال می‌ماند و تغییر اسمی دیگری در آن به وجود نمی‌آید.

شکل ظاهری اعتبارنامه‌ها

نخستین مسئله در ارتباط با اعتبارنامه‌ها توجه به تزئین آن‌ها با کادربندی‌های مختلف و نوع قلم در نگارش آن‌ها است. اعتبارنامه‌های دوره مشروطه (دوره‌های دوم و سوم مجلس شورای ملی)، به صورت دست‌نویس و با خط زیبای نستعلیق نگارش یافته و فاقد کادربندی هستند و در دوره‌های بعد (از دوره چهارم مجلس شورای ملی در سال ۱۳۰۰ شمسی تا دوره نوزدهم در سال ۱۳۳۴ شمسی) قالب اصلی اعتبارنامه‌ها در «مطبعه»های گوناگونی که در سطح کشور وجود داشت به صورت ماشینی حروف‌چین می‌شود و گاهی در انتهای اعتبارنامه نام مطبعه مربوط نیز نوشته می‌شود («مطبعه سیروس»، «مجلس شورای ملی»، «دولتی طهران»، «روشنایی» و...)؛ با این وصف مشخصات فردی هر نامزد و میزان رأی دریافتی او که برای هر کدام متغیر و متفاوت بوده، به صورت دست‌نویس درج می‌گردد.

در این شانزده دوره مجلس شورای ملی (چهارم تا نوزدهم) اعتبارنامه‌ها از نظر ویژگی‌های ظاهری بسیار به هم شبیه و در یک قالب طراحی شده‌اند؛ بدین‌شکل که به صورت ماشینی حروف‌چینی شده و دارای کادربندی و فاقد تصویر نامزد مربوطه‌اند.

در دوره بیستم تا آخرین دوره مجلس شورای ملی، قالب اصلی اعتبارنامه‌ها بار دیگر به صورت دست‌نویس نگاشته می‌شود و بدون هرگونه کادربندی است. از مجلس بیست‌ویکم تغییر عمده‌ای که در اعتبارنامه‌ها پدید می‌آید، افزودن تصویر نامزدها به آن است.

القاب و عناوین

دادن القاب به اشخاص پیشینه‌ای قدیمی دارد. در بعضی از حکومت‌ها در ایران پیش از اسلام مانند سامانیان و آل‌بویه القاب کم و ساده به کار برده می‌شد و بیشتر القاب شغلی استعمال می‌شده است؛ مانند مستوفی‌الممالک، معیرالممالک و... در دوره قاجار افزون‌بر القاب شغلی، القاب توصیفی نیز رواج یافت و در این زمینه افراط و مبالغه فراوانی صورت گرفت (قائم‌مقامی، ۱۳۵۰: ۱۶۲-۱۶۳). انتظار می‌رفت به منظور رعایت عدالت، در اعتبارنامه‌ها، هنگام درج نام نامزدها، هیچ عنوان و لقبی برای کسی استفاده نشود؛ ولی با کمال تعجب مشاهده می‌کنیم که در این زمینه عدالت رعایت نشده و رویه یکنواختی در پیش گرفته نشده است.

در اعتبارنامه‌ها بنا به شأن و مرتبه و پایگاه اجتماعی نامزد موردنظر در دوره‌های مختلف، القاب متفاوتی برای برخی از آن‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. در اعتبارنامه‌های دوره مشروطه، گاه از القابی چون «جناب مستطاب شریعتمدار»، «حضرت مستطاب الاجل‌الاکرم» استفاده شده است. این درحالی است که برای برخی دیگر از نامزدها تنها به عنوان «آقا» بسنده شده است. برای نمونه در اعتبارنامه نامزد دوره سوم مجلس شورای ملی از حوزه طهران و توابع، از وی با عنوان «آقای میرمحمد صادق طباطبایی» یاد شده و در اعتبارنامه‌ای دیگر از همین دوره، مربوط به حوزه زنجان، نام نماینده «حضرت مستطاب اجل‌الاکرم افخم آقای سپهدار اعظم دامت الشوکه» ذکر شده و به گونه‌ای عدالت و رویکردی بالسویه در اعتبارنامه‌ها درخصوص نامزدها در پیش گرفته نشده است. در اعتبارنامه‌های دوره‌های بعد نیز تا دوره بیست‌وچهارم بسته به مقام و منصب نامزد پیروز انتخابات، عنوان و القاب متفاوت به کار رفته و گاه با طول و تفصیل فراوان همراه است. برای نمونه می‌توان به اعتبارنامه‌های زیر اشاره کرد: «حضرت اشرف آقای سید احمدخان قوام السلطنه» مربوط به دوره چهارم و یا «تیمسار سرلشکر حبیب‌الله آزموده» از دوره بیست‌وچهارم و گاه حتی بدون هیچ عنوانی «غلامحسین رحیمیان» از دوره پانزدهم مجلس شورای ملی.

مندرجات اعتبارنامه‌ها

با مطالعه اعتبارنامه‌ها به میزانی که به دوره‌های پایانی مجلس شورای ملی نزدیک می‌شویم، متن موجود در آن‌ها کوتاه‌تر می‌گردد، چنانچه اعتبارنامه‌های دوره مشروطه گاه به فراتر از ۲۵ سطر نیز می‌رسد؛ این درحالی است که اعتبارنامه دوره بیست و چهارم در ۵ تا ۶ سطر خلاصه می‌شود.

همچنین استفاده از واژه‌های عربی در متن اعتبارنامه‌ها با گذشت زمان کمتر می‌شود. در اعتبارنامه‌های دوره‌های آغازین مجلس شورای ملی، واژه‌هایی چون «دارالشوری»، «دارالخلافه» به میزان زیادی به چشم می‌خورد. درحالی که در اعتبارنامه‌های دوره‌های پایانی، این گونه واژه‌ها دیده نمی‌شود. همچنین از دوره چهارم مجلس شورای ملی، در کنار تاریخ قمری، تاریخ شمسی نیز قید می‌شود و این روند تا دوره ششم مجلس به سال ۱۳۰۵ شمسی ادامه می‌یابد؛ تا اینکه از تاریخ مذکور، تاریخ هجری شمسی به‌طور کلی جایگزین تاریخ هجری قمری می‌گردد.

مندرجات متن اعتبارنامه‌ها شامل حوزه انتخابیه، مشخصات فردی نامزد (نام و نام خانوادگی، نام پدر، شماره شناسنامه، شغل، سن و محل تولد)، زمان برگزاری انتخابات، میزان رأی دریافتی نامزد و کل آرای ماخوذه بود. براساس تغییرات این مندرجات می‌توان اعتبارنامه‌ها را به سه دسته تقسیم نمود:

۱. اعتبارنامه‌های دوره دوم و دوره سوم مجلس شورای ملی
 ۲. اعتبارنامه‌های دوره چهارم تا دوره بیست و یکم مجلس شورای ملی
 ۳. اعتبارنامه‌های دوره‌های بیست و دوم، بیست و سوم و بیست و چهارم مجلس شورای ملی
- مندرجات دسته اول اعتبارنامه‌ها، تفاوت‌های فراوانی با اعتبارنامه‌های دو دسته دیگر دارد. قالب اعتبارنامه‌های هر حوزه انتخابی در دوره دوم یا سوم مجلس شورای ملی با دیگر حوزه‌های همان دوره نیز متفاوت است و هر کدام دارای متن جداگانه و مندرجات مختص به حوزه مربوطه است.

به‌طور کلی در اعتبارنامه‌های این دو دوره، نام نماینده، حوزه انتخابیه مربوطه، تعداد رأی ماخوذه، کل آرای ریخته‌شده و تاریخ نگارش اعتبارنامه درج شده است. اما معمولاً افزون‌بر مطالب یادشده که نکات کلیدی هر اعتبارنامه محسوب می‌شود، توضیحات دیگری هم در اعتبارنامه‌ها موجود است. برای نمونه در اعتبارنامه میر محمدصادق طباطبایی از حوزه تهران و توابع

در دوره سوم مجلس شورای ملی، علاوه بر مطالب بالا، تعداد کل تعرفه‌گیرندگان و تعداد کل آرای که به دلایل مختلف باطل اعلام شده نیز درج گردیده است.

به‌طور کلی اعتبارنامه‌های این دو دوره دارای نظم و ترتیب و نگارشی یکدست نیستند و معمولاً اعتبارنامه‌ها از حوزه‌ای به حوزه دیگر، از نظر جزئیات مندرجات متفاوت‌اند و قالب‌بندی‌های مختلفی دارند؛ اما همگی بیان‌کننده یک مطلب‌اند و آن‌هم معرفی کوتاه نامزد در حد بیان نام و القاب او، میزان رأی اخذشده برای نامزد پیروز در حوزه مربوطه و درنهایت شهادت ناظران بر درستی اعتبارنامه و رعایت قوانین و مقررات انتخابات که در تمام اعتبارنامه‌ها درج شده است.

نکته حائز اهمیت دیگر آنکه اعتبارنامه‌های نامزدهای انجمن‌های ولایتی با دیگر اعتبارنامه‌ها تفاوت دارد. در این نوع از اعتبارنامه‌ها به‌جای معرفی یک نامزد، چندین نامزد در یک برگه اعتبارنامه معرفی می‌شوند. برای نمونه اعتبارنامه انجمن ولایتی شوشتر که مربوط به دوره دوم مجلس شورای ملی است، مشتمل بر معرفی و تأیید سه نامزد پیروز است. در این اعتبارنامه به شیوه انتخابات نیز اشاره شده است. مثلاً اینکه نخست انتخاباتی در هر یک از حوزه‌های ولایت مربوطه (شامل عربستان، شوشتر، دزفول، محمره و عشایر) برگزار می‌شود، سپس برگزیدگان از طریق اعتبارنامه مخصوص به‌خود به هیئت ناظران مرکزی معرفی می‌شوند و با حضور آنان انتخابات دیگری انجام می‌شود و سه نفر که شامل شیخ محمدعلی بهجت و حاجی عزالمالک، منتخبان دزفول، و سید محمدباقر ادیب، منتخب شوشتر بودند به عنوان نامزدهای پیروز مجلس شورای ملی معرفی می‌گردند. سپس در این اعتبارنامه به میزان رأیی که هر کدام از آن‌ها کسب کرده‌اند، اشاره می‌شود. در پایان اعتبارنامه، انجمن ولایتی نیز در کنار انجمن نظارت بر انتخابات حکم به تأیید این اعتبارنامه داده و به درستی و صحت انتخابات شهادت می‌دهند.

در دوره دوم مجلس شورای ملی، اعتبارنامه شیخ اسماعیل هشترودی از آذربایجان به تهران فرستاده شده ولی شیوه‌ای متفاوت با اعتبارنامه‌های نامزدهای دیگر ولایات دارد. در آن حتی به میزان رأی اخذشده برای نامزد پیروز نیز اشاره‌ای نشده و تنها قید شده است که ایشان «با اکثریت تامه و با شرایط مندرجه منتخب و اینک روانه پایتخت می‌شود». در پایان نیز، زمان دقیق انتخابات درج نشده و تنها زمان ثبت سند (ماه رمضان ۱۳۲۷) قید شده است.

در جدول زیر مندرجات کلیدی چند اعتبارنامه به تفکیک آمده است.

حوزه/ولایت	نام نماینده	تاریخ انتخابات	تعداد رأی	تعداد کل آرا	تاریخ نگارش اعتبارنامه
مملکت آذربایجان	سید اسماعیل هشترودی	(ذکر نشده)	(ذکر نشده)	(ذکر نشده)	رمضان/۱۳۲۷ ق.
طهران و توابع	میرمحمد صادق طباطبایی	۱۱/صفر/۱۳۳۲	۴۶۴۷	۱۷۰۸	جمادی‌الثانی/۱۳۳۲
خمسه (زنجان و توابع)	سپهدار اعظم	۱۶/رجب/۱۳۳۳	۶۱۵۰	۸۶۹۰	۱۷/رجب/۱۳۳۳

دسته دوم اعتبارنامه‌ها دارای قالب مشابهی است و از نظم و پیوستگی خاصی پیروی می‌کنند. مندرجات اصلی این اعتبارنامه‌ها در تمام دوره‌های یادشده بدون تغییر باقی مانده است. در متن تمامی این اعتبارنامه‌ها، مشخصات فردی نامزد شامل نام و نام خانوادگی نامزد، نام پدر، شغل، سن و محل سکونت او درج شده است. افزون‌بر آن حوزه انتخابیه مربوطه، تاریخ برگزاری انتخابات، میزان رأی اخذشده برای نامزد پیروز، کل آرای موجود و تاریخ ثبت اعتبارنامه نیز قید شده است. به‌طور کلی از سال ۱۳۰۱ شمسی نسبت به دوره‌های پیشین، در اعتبارنامه‌ها به مشخصات فردی نماینده بیشتر پرداخته می‌شود؛ اما گاه اطلاعات نمایندگان به‌صورت ناقص تکمیل شده که این امر موردی است و به‌ندرت پیش آمده است.

در جدول زیر مندرجات چند اعتبارنامه برای نمونه آمده است:

حوزه انتخابیه	نام/نام خانوادگی	نام پدر	شغل	سن	محل سکونت	تاریخ برگزاری انتخابات	رای دریافتی	کل آرا
کرمان	آصف‌الممالک	محمد رحیم خان	خدمات دولتی	۵۱ سال	کرمان	۳/شعبان/۱۳۳۷	۶۶۳۰	۹۵۶۵
نجف آباد	غلامحسین میرزا	ظل‌السلطان	ملاک	۳۴ سال	اصفهان	۹/خرداد/۱۳۰۷	۱۲۶۱۱	ناقص
مراغه	اسکندر مقدس	فتح‌الله	مستخدم وزارت داخله	۶۰ سال	مراغه	۷/اربع‌هشت/۱۳۱۶	۲۷۶۷۴	۳۰۶۸۰
کاشان	الله‌یار صالح	سیدحسن خان	ناقص	۵۳ سال	تهران	فروردین/۱۳۲۹	۱۵۱۷۱	۱۶۰۱۷
تهران	حیدر صائبی	محمود	نماینده کارگران	۴۲ سال	تهران	۱۳۴۲/۶/۲۷	۱۶۳۷۸۸	۲۷۱۳۲۰

به‌طور کلی دسته سوم تفاوت‌های زیادی با دسته دوم اعتبارنامه‌ها ندارند. بیشترین تغییر اعتبارنامه‌های این گروه عکس‌دار بودن آن‌ها و تفاوت‌های ظاهری دیگری است که پیش از این ذکر شد. مشخصات فردی نامزد مانند دسته دوم اعتبارنامه‌ها به‌طور کامل نگاشته شده است. با این تفاوت که در این دوره، شماره شناسنامه نامزد به همراه محل صدور شناسنامه نیز درج شده است. بنابراین در این دوره دقت بیشتری در زمینه ثبت مشخصات فردی نامزد به عمل آمده است. تغییر دیگری که می‌توان به آن اشاره نمود، این است که در اعتبارنامه‌های دوره‌های بیست‌وسوم و بیست‌وچهارم، دیگر شغل نامزد ثبت نمی‌شده است که البته این مورد در ارتباط با دوره بیست‌ویکم، صادق نیست.

در جدول زیر به مندرجات چند نمونه اعتبارنامه اشاره شده است:

کل آرا	تعداد رأی دریافتی	تاریخ برگزاری انتخابات	محل سکونت	سن / سال تولد	شغل	ش	نام پدر	نام خانوادگی	حوزه انتخابیه
						شناسنامه صادره			
۱۰۲۰۴	۸۵۷۹	۱۳۴۶/۵/۱۳	تهران	۵۸ سال	نماینده مجلس شورای ملی	۲۳۳۸۹	محمد حسین	محمود پروشانی	مارین - همایونشهر
۲۳۲۷۹	۲۲۷۹۹	۱۳۵۰/۴/۱۸		۱۳۰۵		۳۱۶۲۶	عبدالله	هوشنگ شریف‌ها	بهشهر
						تهران			
۲۹۲۷۵	۲۵۸۲۸	۱۳۵۴/۳/۳۰		۱۲۹۶		۵۸۷	هدایت‌الله	حبیب‌الله آزموده	بروجرد
						بروجرد	له		

محتوای اعتبارنامه‌ها

از موارد شایان توجه در محتوای اعتبارنامه‌ها این است که در انتهای هر اعتبارنامه، انجمن نظارت هر حوزه انتخاباتی تصدیق کردند که انتخاب نامزد پیروز مطابق قوانین انتخابات است. قوانین انتخابات و متمم‌هایش که اصلاحاتی را به خود دیده، قید شده است. تاریخ هر کدام از این تغییرات نیز درج شده است.

در اعتبارنامه‌های مجلس چهارم و پنجم، به قوانین انتخابات ۲۸ شوال ۱۳۲۹ اشاره شده است؛ اما در تاریخ پنجم و دوازدهم مهرماه ۱۳۰۴ شمسی بعضی از مواد قانون انتخابات پیشین اصلاح و به تصویب مجلس شورای ملی می‌رسد. چنانچه در اعتبارنامه مجلس ششم علاوه بر اشاره به قانون انتخابات ۲۸ شوال ۱۳۲۹ ق. به اصلاحات آن در سال ۱۳۰۴ ش. نیز تأکید شده است. این روال تا اعتبارنامه‌های مجلس نهم به همین شکل باقی می‌ماند؛ اما در اعتبارنامه مجلس دهم که مربوط به اسفندماه سال ۱۳۱۳ است، افزون بر قوانین فوق به قانون دهم مهرماه ۱۳۱۳ هم اشاره رفته است. این روند تا اعتبارنامه‌های مجلس سیزدهم ادامه دارد. در اعتبارنامه مجلس چهاردهم که مربوط به شهریور ماه ۱۳۲۲ است، قانون ۲۷ مردادماه ۱۳۲۲ نیز اضافه شده و به ترتیب در اعتبارنامه‌های

مجلس پانزدهم، شانزدهم، هفدهم، هجدهم و نوزدهم نیز علاوه بر قوانین گذشته، از این قانون نیز یاد شده است.

به این ترتیب حجم محتویات و مندرجات اعتبارنامه‌ها با گذشت دوره‌های مختلف مجلس و با تصویب قوانین جدید افزایش پیدا می‌کند. برای نمونه در اعتبارنامه مجلس بیستم، عنوان می‌شود: انتخابات مطابق با قوانین و مقررات انتخابات ۲۸ شوال سال ۱۳۲۹ هجری قمری که برخی از مواد آن در دوازدهم شهریورماه و پنجم و دوازدهم مهرماه ۱۳۰۴ شمسی و ۲۸ خرداد و ۲۲ تیرماه ۱۳۰۶ و قانون دهم مهرماه ۱۳۱۳ و قانون هفتم مردادماه ۱۳۲۲ بوده است و رعایت ماده واحده مصوب خردادماه ۱۳۳۹ مجلس‌های سنا و شورای ملی و با توجه به مصوبات مجلس واحد کنگره تشکیل شده در اردیبهشت‌ماه ۱۳۳۶ مربوط به مواد (۱) و (۴۸) و (۵۰) قانون انتخابات انجام شده است.

همچنین در اعتبارنامه مجلس بیست و یکم مربوط به مهرماه سال ۱۳۴۲، علاوه بر قوانین بالا، به قانون انتخابات مصوب خردادماه ۱۳۳۹ و مواد اصلاحیه قانون انتخابات ششم بهمن‌ماه ۱۳۴۱ و آیین‌نامه اجرایی قانون انتخابات دو مجلس، مصوب دهم تیرماه ۱۳۴۲ نیز اشاره رفته است. به مرور درج تمام این اطلاعات در اعتبارنامه‌ها غیر ضروری به نظر آمد، چنانچه در اعتبارنامه‌های دوره‌های بعد، دیگر شاهد این گونه ترتیبات نیستیم و این اعتبارنامه‌ها که در هر دوره طول و تفصیل بیشتری می‌یافتند و اوج آن در مجلس بیست و یکم است، خلاصه‌تر می‌شوند. متن اعتبارنامه‌ها در دوره‌های بیست و دوم، بیست و سوم و بیست و چهارم مجلس شورای ملی به مراتب کوتاه‌تر از دوره‌های پیشین شده است و از این پس به جای ذکر تاریخ‌های قوانین ایجاد شده در شیوه انتخابات، به طور کلی این مطلب درج شده است:

انتخاب نامبرده با رعایت جمیع قوانین و مصوبات ملی و آیین‌نامه‌های مربوطه به عمل آمده و شرح این انتخاب در صورت مجلس نهایی انتخابات این حوزه مندرج می‌باشد.

مهرها و امضاها

به طور کلی مهرهایی که در اعتبارنامه‌ها وجود دارد به دو دسته تقسیم می‌شوند:

۱. مهرهایی که مربوط به اعضای انجمن نظارت انتخابات است؛

۲. مهرهای مراجع تأییدکننده.

اعضای انجمن نظارت انتخابات که از رئیس، نایب رئیس، منشی و اعضا تشکیل شده بود معمولاً نه نفر بودند. البته در برخی از دوره‌ها این تعداد به بیش از نه نفر می‌رسید و گاه کمتر از این تعداد بود. برای نمونه اعضای انجمن نظارت مرکزی در دوره مشروطه گاه به دوازده نفر نیز می‌رسیدند و در دوره‌ای دیگر کمتر از شش نفر بودند. این اعضا در پایان اعتبارنامه با مهر و امضای خود صحت انتخابات حوزه موردنظر را برای نماینده مربوطه تأیید می‌کنند. در اعتبارنامه‌های مربوط به دوره مشروطه تنها مهر مورد استفاده قرار می‌گرفت و امضایی وجود نداشت. در این دوره، اعتبارنامه‌های متعلق به انجمن‌های ولایتی افزون بر مهرهای اعضای انجمن نظارت، دارای مهرهای اعضای انجمن ولایتی نیز بودند. اعتبارنامه شیخ اسماعیل هشترودی دارای مهر «انجمن نظارت انتخابات دارالشورای ملی» است؛ و اعضای انجمن به صورت جداگانه اعتبارنامه را مهر نکرده‌اند. اعتبارنامه‌ها از سال ۱۳۰۱ شمسی (یعنی از دوره چهارم مجلس شورای ملی) علاوه بر مهر، حاوی امضا نیز هستند؛ ولی همچنان مهر غالب بود و تعداد کمی از ناظران علاوه بر مهر، امضا نیز می‌زدند.

از سال ۱۳۰۵ ش. به بعد (دوره ششم مجلس شورای ملی) بیشتر ناظران در کنار مهر خود، امضا نیز داشتند و این روند به این ترتیب در دوره‌های بعد به گونه‌ای ادامه یافت که مهرها کم کم حذف شدند و امضا جای مهر را گرفت؛ چنانچه در اعتبارنامه‌های سال ۱۳۲۵ ش. تعدد امضاها بیش از مهرها بود و ناظران به ندرت در اعتبارنامه‌های این دوره از مهر استفاده می‌کردند؛ سرانجام در اعتبارنامه‌های دوره بیست و یکم تا مجلس بیست و چهارم شورای ملی دیگر هیئت ناظران از مهر استفاده نکرده‌اند.

مهرهای مراجع تأییدکننده

در دوره‌های آغازین مجلس شورای ملی، مهر حکومت و حاکم، و در اعتبارنامه‌های دوره‌های بعد، مهر فرمانداری و فرماندار مشاهده می‌شود. حکومت به منظور تأیید اعتبارنامه‌ها، مهر مخصوص به خود را در اعتبارنامه‌ها دارد که در اعتبارنامه‌های دوره مشروطه علاوه بر مهر، نماینده

حکومت با بیان جملاتی (در زمینه تأیید و تصدیق نماینده موردنظر و صحت انتخابات) انتخابات حوزه مربوطه را تأیید نموده است. برای نمونه در انتهای اعتبارنامه «سپهدار اعظم» که به نمایندگی خمس در دوره سوم مجلس شورای ملی انتخاب شده بود، علی اصغر خان مشیرالممالک به عنوان نماینده حکومت خمس، متنی در زمینه تأیید انتخاب وی آورده است و مهر او در پایان صفحه به چشم می خورد. در اعتبارنامه دور دوم مجلس شورای ملی از انجمن ولایتی شوشتر نیز مهر «فخرالملک» به همراه تأیید او از انتخابات حوزه مربوطه آمده است. گاه در برخی از این مهرها تنها عنوان مهر حکومتی موجود است و گاه مهر شخصی نماینده حکومت ذیل اعتبارنامه‌ها به چشم می خورد. در هر صورت آنچه ضرورت داشت، تأیید اعتبارنامه به دست مرجعی حکومتی بود که در همه اعتبارنامه‌ها آمده است.

از اعتبارنامه دوره دوازدهم مجلس (۱۳۱۸ ش.) به جای مهر و امضای حاکم و مهر حکومتی، مهر و امضای فرماندار و مهر فرمانداری ثبت شده است که البته در این مورد هم در تعدادی از اعتبارنامه‌ها، به جای امضای فرماندار، امضای شهردار و یا بخشدار آمده است. برای نمونه در اعتبارنامه «احمد صفاری» در دوره دوازدهم، امضای بخشدار و شهردار لاهیجان محمدحسین دولو ثبت است. در اعتبارنامه «بهاءالدین کهید» از حوزه ساوجبلاغ و شهریار مربوط به دوره هفدهم مجلس شورا، مهر بخشداری کرج به همراه امضای بخشدار موجود است و فرماندار مهر شخصی ندارد؛ اما در تعدادی از آن‌ها مهر حکومت موجود است. بنابراین مهرهای موجود پیرو قاعده و نظم خاصی نیست؛ چنان که در اعتبارنامه محمود ذوالفقاری از حوزه شهرستان رفسنجان مربوط به دوره هجدهم مجلس شورای ملی، هیچ گونه مهری وجود ندارد و حتی فاقد امضای فرماندار مربوطه است؛ در واقع به جز تأیید اعضای انجمن نظارت، مهر و امضای هیچ مرجع ذیصلاح دیگری در آن دیده نمی شود.

در اعتبارنامه مجلس بیست و دوم به جای مهر فرمانداری، مهر وزارت کشور، بخشداری همایون شهر^۵ ماریین آمده و در کنار آن امضای بخشدار منطقه مهندس نصرت الله وفایی درج شده است. در اعتبارنامه شکرالله بختیاری از حوزه شهرستان آبادان مربوط به دوره بیست و سوم مجلس شورای ملی نیز مهر وزارت کشور به همراه امضای علی اصغر تفضلی فرماندار آبادان آمده است.

علاوه بر این در اعتبارنامه‌های سه دوره پایانی مجلس شورای ملی که پیوست عکس نیز دارند، مهر روی عکس‌ها با مهری که ذیل مهر فرماندار و فرمانداری خورده، یکسان است.

نتیجه

به‌طور کلی اعتبارنامه‌های مجلس شورای ملی (از دوره دوم تا بیست و چهارم) از حیث شکل ظاهری و محتوا روند رو به رشدی را طی کرده است. از نظر شکل ظاهری اعتبارنامه‌ها در دوره‌های دوم و سوم شورای ملی از نظم و قاعده خاصی پیروی نمی‌کرد و به‌صورت دست‌نویس ثبت می‌شد. اما از دوره چهارم در قالبی خاص در مطبوعه‌های گوناگون کشور حروف‌چین می‌شد. با مطالعه اعتبارنامه‌ها به میزانی که به دوره‌های پایانی مجلس شورای ملی نزدیک می‌شویم، متن موجود در آن‌ها کوتاه‌تر و استفاده از واژه‌های عربی در متن اعتبارنامه‌ها با گذشت زمان، کم می‌گردد.

در متن تمامی اعتبارنامه‌ها مندرجاتی چون نام نماینده، حوزه انتخابیه مربوطه، میزان رأی دریافتی، کل آرای موجود و تاریخ نگارش اعتبارنامه به عنوان نکات کلیدی وجود دارد. در اعتبارنامه‌های دوره‌های پایانی مجلس شورای ملی معرفی نماینده با جزئیات بیشتری (شماره شناسنامه، محل صدور شناسنامه و...) همراه است. اما متن اعتبارنامه‌های دوره‌های پایانی مجلس شورای ملی به مراتب کوتاه‌تر می‌گردد. با این وجود همه اعتبارنامه‌ها یک هدف را دنبال می‌کنند و آن‌هم تصدیق انتخابات حوزه‌های انتخاباتی از جانب انجمن نظارت بر انتخابات بود. این هیئت با مهر و امضای خود تأیید می‌کردند که انتخاب نماینده مربوطه، مطابق قوانین و مقررات انتخابات است. اصولاً برگزاری انتخابات برعهده هیئت نظارت بود. مهرها در اعتبارنامه‌ها شامل مهرهای مراجع تأییدکننده و مهرهای اعضای انجمن نظارت است که به‌مرور زمان این مهرها جای خود را به امضا می‌دهند.

کتابنامه

- آرشیو کتابخانه مجلس شورای اسلامی، اعتبارنامه‌های نمایندگان مجلس شورای ملی.
- شهماری، ندا. (۱۳۸۷) «گزیده‌ای از اعتبارنامه‌های نمایندگان مجلس اول تا سوم»، پیام بهارستان، ش ۱.

- قائم مقامی، جهانگیر. (۱۳۵۰)، مقدمه‌ای بر شناخت اسناد تاریخی، تهران: انجمن آثار ملی.
- لوچیان، دورانتی. (زمستان ۱۳۸۸) «سند شناسی»، ترجمه مریم وتر، فصلنامه گنجینه اسناد، ش: ۷۶.

نمونه‌ای از اعتبارنامه‌های نمایندگان مجلس شورای ملی

